

Bouwstenen veilige en beweegvriendelijke schoolomgeving

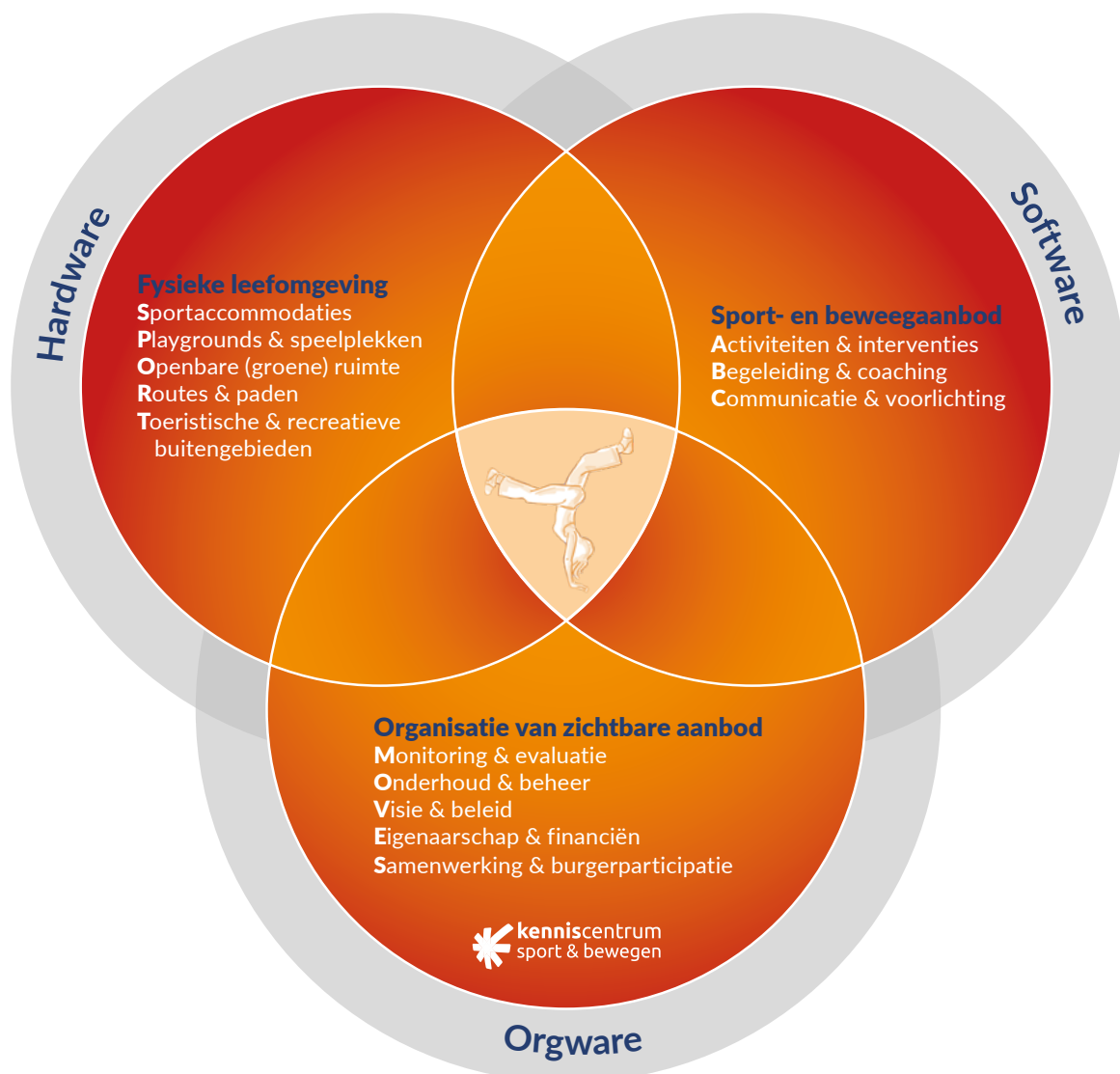
Deze tipsheet geeft informatie en handvatten voor het creëren van een veilige en beweegvriendelijke schoolomgeving. Aan de hand van zes pijlers maken we inzichtelijk wat belangrijk is bij dit thema. De tipsheet is ontwikkeld naar aanleiding van de inspiratiesessie 'Veilige en beweegvriendelijke schoolomgeving' van 3 november 2020 georganiseerd door 'Werken in Beweging' - een samenwerking van Wandelnet, Fietzersbond, JOGG en Kenniscentrum Sport & Bewegen.

Het belang van een veilige en beweegvriendelijke omgeving

Elke dag voldoende bewegen is belangrijk voor de gezondheid van mensen. Wanneer de leefomgeving van mensen zo is ingericht dat het aanzet tot (meer) bewegen, kan dit indirect leiden tot gezondheidswinst. Daarom krijgt de beweegvriendelijke omgeving steeds meer aandacht, zowel van het individu dat wil sporten of bewegen, als vanuit het beleid. Zo is het beweegvriendelijker inrichten van de openbare ruimte één van de pijlers van het deelakkoord 'duurzame sportinfrastructuur' van het Nationaal Sportakkoord (ministerie van VWS, 2018). Daarnaast krijgt dit thema in lokale collegeprogramma's meer aandacht in verband met het Preventieakkoord en de Omgevingswet. Met deze aandacht rijst ook de vraag hoe een beweegvriendelijke omgeving in te richten valt. In dat kader is het van belang om te weten wat onder een beweegvriendelijke omgeving wordt verstaan.

Wat is een beweegvriendelijke omgeving?

Een **BeweegVriendelijke Omgeving (BVO)** is een leefomgeving die mensen faciliteert, stimuleert en uitdaagt om te bewegen, spelen en te sporten. Een beweegvriendelijke omgeving bestaat uit drie componenten, namelijk: **hardware**, **software** en **orgware**.

Afbeelding 1. BVO-model

De fysieke leefomgeving (hardware) is van belang om mensen te faciliteren om te kunnen bewegen. Het is een randvoorwaarde om te kunnen spelen, sporten en recreëren. Om mensen in beweging te krijgen is meer nodig dan hardware, denk aan georganiseerd aanbod en ondersteuning (software). Maar ook het beheer, de organisatie en samenwerking (orgware) zijn van groot belang. Pas wanneer gelegenheid, georganiseerd aanbod en het proces achter het zichtbare aanbod in balans is, kan beweeggedrag gemaximaliseerd worden (zie afbeelding 1). We spreken van een beweegvriendelijke omgeving wanneer hardware, software en orgware in balans zijn.

De zeven werkzame mechanismen

Uit verschillende modellen en theorieën komt naar voren dat het creëren van een beweegvriendelijke omgeving complex is. Zo hebben naast fysieke omgevingsveranderingen, ook sociale en motivationele factoren invloed op het beweeggedrag. De effecten van deze omgevingsveranderingen zijn bovendien afhankelijk van de context, zoals sociaaleconomische status, wijkopbouw- en vormgeving en demografie, waarin ze plaatsvinden (bron: Mulier Instituut, 2020). De complexiteit wordt bevestigd door reviews beschreven in dit rapport. Hierin zijn de volgende zeven werkzame mechanismen van een beweegvriendelijke omgeving geformuleerd:

- **1** Het fysieke ontwerp van de buitenruimte beïnvloedt gevoelens van sociale veiligheid.
- **2** Het fysieke ontwerp van de buitenruimte beïnvloedt gevoelens van fysieke veiligheid.
- **3** De aanwezigheid van infrastructuur voor actief transport stimuleert wandelen en fietsen, ook voor mensen met beperkingen.
- **4** Een buurt met meer connectiviteit zorgt voor meer actief verplaatsingsgedrag, als de infrastructuur van goede kwaliteit is.
- **5** Esthetisch aangename omgevingen bevorderen gevoelens van veiligheid.
- **6** Beweegfaciliteiten zorgen voor meer beweeggedrag, mits gecombineerd met programmatisch aanbod.
- **7** Als meer mensen de buitenruimte gebruiken leidt dat tot meer positieve gevoelens van sociale veiligheid, waardoor meer mensen de buitenruimte gebruiken.

Veiligheid is een belangrijk aspect omdat een veilige omgeving bijdraagt aan meer sporten en bewegen. Investeren in veiligheid lijkt daarom één van de belangrijkste stappen in het creëren van een beweegvriendelijke omgeving. Voor de meeste schoolomgevingen is winst te behalen door bijvoorbeeld het autoluw maken van straten en het beweegvriendelijk inrichten van het schoolplein en omgeving om de school.

Georganiseerde activiteiten en goed onderhoud van de ruimte om de school zijn eveneens randvoorwaarden om het gevoel van veiligheid te bevorderen en daarbij bewegen en ontmoeten te stimuleren. De inzet van JOGG-regisseurs en buurtsportcoaches ligt voor de hand als 'software- en orgware-matige' aanpak. Graag nemen we jullie mee in de zes pijlers voor het creëren van een beweegvriendelijke schoolomgeving.

Zes pijlers voor een beweegvriendelijke schoolomgeving

1. Zet allereerst het thema op de politieke agenda.

Voordat de experts bezig gaan met **HOE** de openbare ruimte rondom scholen het beste kan worden ingericht, moeten we eerst bestuurlijke aandacht vragen over **WAT** we precies van onze openbare ruimte willen, maar vooral: **WAAROM**. Vragen die we ons opnieuw moeten aanleren om goede keuzes te kunnen maken over onze openbare ruimte die steeds meer onder druk staat. Die keuzes gaan over ons individuele gedrag en de gevolgen daarvan. Is het noodzakelijk om de kinderen met de auto naar school te brengen? Waarom is er nog zoveel parkeerruimte nodig naast school? Is dat het waard in termen van de openbare ruimte? En wat vindt de burger zelf eigenlijk belangrijk?

2. Investeer in een veilige omgeving.

Een beweegvriendelijke omgeving en veiligheid hebben een wederzijdse relatie. Waar inzetten op veiligheid aan de ene kant een omgeving beweegvriendelijker kan maken, kan inzetten op een beweegvriendelijke omgeving de veiligheid ten goede komen. Investeren in veiligheid lijkt één van de belangrijkste stappen in het creëren van een beweegvriendelijke omgeving. Voor een schoolomgeving kan dit gaan om:

- ➔ veilige fietspaden;
- ➔ autoluwe straten;
- ➔ straten gedeeltelijk afsluiten van autoverkeer;
- ➔ aangename schoolomgeving (esthetisch aantrekkelijk);
- ➔ goed verlichte omgeving;
- ➔ sociale controle;
- ➔ voldoende fysieke ruimte voor het kind;
- ➔ goed ingerichte kiss & bike zones (bron: [Fietsberaad.nl](https://www.fietsberaad.nl)).

Op het gebied van gezonde en beweegvriendelijke schoolpleinen zijn diverse initiatieven en is veel informatie en kennis beschikbaar via platforms zoals: [gezonde schoolpleinen](#), [de gezonde school](#) en [groene schoolpleinen](#). Ben je op zoek naar nog meer informatie over gezonde en beweegvriendelijke schoolpleinen? Lees meer op [beweegstimulerende schoolomgeving](#) en [beweeg- of doorstroomvriendelijk](#).

3. Creëer balans in hardware, software en orgware.

De basis van een beweegvriendelijke schoolomgeving is de balans tussen hardware, software en orgware. Bij een schoolplein met een aantal toestellen (hardware), wordt een randvoorwaarde gecreëerd om te kunnen spelen, maar daarmee is de omgeving nog niet per definitie beweegvriendelijk. Het toestel moet wel toegankelijk zijn, de omgeving moet als veilig worden ervaren en tenslotte uitdagend genoeg zijn. Om het gebruik van het schoolplein te stimuleren, is het aanbieden van activiteiten (software) met behulp van samenwerking tussen JOGG-regisseur, buurtsportcoach, gemeenten en betrokkenen in de buurt (orgware) raadzaam.

Wanneer het onderhoud en toezicht goed geregeld is (orgware) en er sociale groepjes zijn die gebruikmaken van het schoolplein (ook naschools), dan is de kans het grootst dat de ruimte goed gebruikt wordt en als beweegvriendelijk kan worden aangemerkt. Onderwijsinstellingen die een gezond schoolplein hebben, nodigen hun leerlingen juist uit om te bewegen en actief bezig te zijn. Uit de praktijk blijkt dat de jeugd een schoolplein met alleen natuurlijke elementen of een schoolplein met sport- en speeltoestellen in combinatie met groene elementen het hoogst waardeert.

Meer informatie en tips over een gezond schoolplein, lees je [hier](#). Ben je op zoek naar tips voor het realiseren van een schoolzone? Lees [hier](#) verder.

4. Fysiek en sociaal domein; betrek experts en laat de JOGG-regisseur en buurtsportcoach de verbinder(s) zijn.

De beweegvriendelijke omgeving raakt meerdere domeinen; het is een interdisciplinair onderwerp. Samenwerking met andere expertisedomeinen is noodzakelijk om tot een beweegvriendelijke (school)omgeving te komen. Omdat er veel partijen en experts nodig zijn om, op basis van de lokale behoeften, de juiste maatregelen te treffen zou het inzetten van een JOGG-regisseur in JOGG-gemeenten en/of buurtsportcoach effectief kunnen zijn om de juiste partijen aan elkaar te verbinden en als aanjager te fungeren. Zij zouden eveneens kunnen ondersteunen met het ophalen van de behoeften ten aanzien van een beweegvriendelijke schoolomgeving.

5. Houd rekening met de lokale context.

Rekening houden met de lokale context is vooral om een interventie te doen slagen. Dit betekent dat wanneer iets werkt in de ene wijk, niet vanzelfsprekend in een andere wijk ook werkt. Het is belangrijk om in kaart te brengen onder welke omstandigheden en voor wie (context) een verandering werkt. Deze context gaat over zaken als fysieke mogelijkheden, onderhoud en behoefte van de gebruiker. Voordat een omgevingsverandering wordt gepland, moet deze context en zijn mogelijke invloed op de effecten van de verandering in kaart gebracht worden.

6. Betrek het kind en de buurt bij het beweegvriendelijk maken van de schoolomgeving.

Bij het veiliger en beweegvriendelijker inrichten van een schoolomgeving, is het uiterst belangrijk om de eindgebruiker, in het geval van de schoolomgeving is dat het kind, te betrekken bij de plannen. De mening van het kind, maar ook ouders en de buurt geeft input aan beleidsmakers, ontwerpers en andere experts die bij een project betrokken zijn. Op deze manier kan maatwerk worden geleverd waarmee de kans, dat het schoolplein en de omgeving met succes worden gebruikt, wordt vergroot.

WIE WANNEER WAAR HOEVEEL WELKE WAT

Wat er speelt

We leven in een tijd waarin gemak voorop staat, zitten een gewoonte is en kinderen vaak achter een beeldscherm spelen. Het gevolg is dat minder dan de helft van de Nederlanders aan de beweegrichtlijnen voldoet. Als Kenniscentrum Sport & Bewegen geloven wij dat het toepassen van kennis de kwaliteit en effectiviteit van sport en bewegen vergroot en daarmee bijdraagt aan een sociaal en vitaal Nederland. Waarin mensen op een goede, plezierige en veilige manier kunnen sporten en bewegen.

Wat wij doen

Kenniscentrum Sport & Bewegen maakt feitelijke en onderbouwde kennis uit wetenschap, beleid en praktijk beschikbaar en toepasbaar voor professionals zodat zij die gericht kunnen inzetten. Kennis over het belang en de effecten van sport en bewegen, over dat wat werkt en wat niet. We delen inspirerende ideeën, vernieuwende voorbeelden, praktijkervaringen en verhalen. We helpen professionals om vragen over sport en bewegen zo goed mogelijk te beantwoorden of door onderzoek te initiëren als het antwoord er nog niet is. Om al die kennis te vergaren en beschikbaar te stellen werken we nauw samen met sportbonden, zorg- en welzijnsinstellingen, gemeenten, kennisinstituten, universiteiten, hogescholen en nog veel meer partijen, in binnen- en buitenland.

Onder het thema 'Waarde van Sport' werken onze specialisten o.a. aan een functionele, duurzame sportinfrastructuur en een beweegvriendelijke omgeving als gezonde leefomgeving. Vragen? Neem contact op met onze specialisten.

Martijn van Eck, Kenniscentrum Sport & Bewegen
martijn.vaneck@kenniscentrumsportenbewegen.nl

Jeroen Hoyng, Kenniscentrum Sport & Bewegen
jeroen.hoyng@kenniscentrumsportenbewegen.nl